

ביאורים

כבר עסקנו בכך שטעות דור אנוש היתה בכך שיחסו לברואים כגרמי השמיים כוחות אלוהיים בראותם את תפקידם הרם ואת הכבוד שנתן להם הבורא, דבר שגרם להם לעבוד אותם ולהשתחוות אליהם בחשבם שזה רצון הבורא. ראינו גם בדברי הרמב"ם את ההתדרדרות שהיתה בדורות הבאים אחריהם שניתקו במחשבתם את אותם כוכבים ומזלות מהבורא ויחסו להם כוח אלוהי בשכחם שיש אל אחד.

כאן מציין הרמב"ם שמבחינת האיטור לעבוד עבודה זרה, אין זה משנה באיזה אופן עובדים אותה, בין אם זה נעשה כטעות דור אנוש ובין אם כטעותם הגדולה של הבאים אחריהם, הכל נכלל באיטור.

הרמב"ם מביא לכך מקור מפסוק בספר דברים, שאמנם פרשנויות שונות לו, אך פרשנותו של הרמב"ם מכוונת על זו הדרך. לדבריו, אזהרת התורה באמרה "ופן תשא עיניך השמימה" מכוונת ל"עיני הלב", כלומר התבוננות שכלית ומחשבה כאילו ראוי לעבוד את אותם הכוחות השמימיים ולהשתחוות להם. אמנם לא ככוחות בוראים אלא כמתוכים בין הברואים לבורא. אכן "חלק ה' אותם" לברואים להיות מנהיגי העולם באופן שהם מהווים אמצעי לבורא שדרכם מתקיים העולם, אך לא ככוחות אליהם ראוי לעבוד. אזהרת התורה באה לשלול את הטעות הזו, ולעשות הבחנה בין תפקידם המעשי הקיים בהם לבין הכוחות הרוחניים שאין בהם.

למרות שדרכה של תורה לעודד את האדם לעיין ללמוד ולהחכים ולא להשאר חסר השכלה, בגלל חומרת איטור עבודה זרה ובגלל החשש שההתעניינות בה תגרור אחריה את האדם לעבודתה - צייתה אותנו התורה להתרחק ממנה באופן מוחלט. לא להתבונן עליה, לא להרהר אחריה ולא לקרוא שום ספר השייך אליה. בהמשך דברי הרמב"ם (פרק ג הלכה ב) מתבאר כי לא עצם הלימוד הוא הבעייתי אלא נקודת המוצא שלו, וכאשר הנחת היסוד היא שמושה אמת ותורתו אמת ומטרת לימוד העבודה זרה היא לברר את טעותה, במצבים מסויימים הדבר מותר.

הרחבות

עצת יתרו

צננו הקדוש ברוך הוא שלא לקרות פאותן הספרים כָּלֵל. חז"ל מספרים שכאשר משה רבנו רצה להתחתן עם ציפורה בתו של יתרו, יתרו התנה תנאי: "בן שיהיה לך תחילה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים" [מכילתא יתרו א]. רבי יצחק מאיר אלתר מגור מסביר, שכוונתו של יתרו בתנאי זה היתה כדי שמתוך ההיכרות עם הרוע, ידע בנו של משה רבנו את האמת בצורה יותר בהירה, ואין הכוונה שחלילה בנו של משה רבנו יהיה עובד אלילים. וכפי שעשה יתרו בעצמו שהכיר את ה' מתוך שחוהו את השלילה שבכל עבודות האלילים למיניהן [חידושי הרי"ם על התורה, יתרו].

מדוע התורה כל כך מתנגדת לדרך זו, כפי שמפורט בדברי הרמב"ם? תשובה לשאלה זו נקבל מהמשך דבריו של בעל חידושי הרי"ם: "זוהו היה קודם מתן תורה. אבל לאחר מתן תורה, שנשמתם נאצל מכח התורה... על כן שוב אין צריך... לחוכמת יתרו, רק לטהר המדות על פי תורה ולזכות ולהזדכך גופו מחומריותו, אז יאיר בתוכו נשמתו אשר הוא חלק אלוקי" [שם]. אם-כן, לאחר מתן תורה אין צורך להתוודע אל האמת מתוך היכרות קרובה עם השקר, ולכן צריך להתרחק מהרוע ומהשקר כדי שלא להיות מושפעים מהם.

פרק שני

מחשבות כפירה והמגדף

א, עקר הצווי בעבודה זרה - שלא לעבד אֶחָד מִכָּל הַבְּרֹאִים: לא מִלְאָךְ°, ולא גִּלְגַּל°, ולא כּוֹכַב, ולא אֶחָד מֵאַרְבַּע הַיְסוּדוֹת°, ולא אֶחָד מִכָּל הַנְּבִרָאִים מֵהֶם. ואף על פי שֶׁהַעֲבֹד יוֹדַע שִׁי הוּא הָאֱלֹהִים, והוא עוֹבֵד הַנְּבִרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעֲבַד אֲנוֹשׁ וְאֲנָשִׁי דוֹרוֹ תַּחֲלָה° - הרי זה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה.

א, וְעֵינֵי זֶה - הוּא שֶׁהַזְּהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים... אֲשֶׁר חֵלַק יי אֱלֹהֵיךָ אִתָּם לְכָל הָעַמִּים...". (דברים ד, ט), כְּלוֹמַר: שֶׁמָּא תִשׁוּט בְּעֵין לִבְךָ°, וְתִרְאֶה שֶׁאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲיָגִים אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחֵלַק יי אִתָּם לְכָל הָעוֹלָם לְהַיּוֹתֵן חַיִּים וְהוֹיִם וְנַפְסָדִים° כִּמְנַהֲגוֹ שֶׁלְעוֹלָם, וְתֹאמַר שֶׁרְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶן וְלַעֲבֹדָן. וְעֵינֵי זֶה צִוָּה וְאָמַר: "הַשְּׁמְרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם" (שם יא, טו), כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תִטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לְעַבֵּד אֱלוֹ, לְהַיּוֹתֵן סְרָסוּר° בְּיַנְיָכֶם וּבֵין הַבּוֹרָא.

ב סְפָרִים רַבִּים חֲבָרוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּעֲבוֹדָתָה: הֵיאָף עֵקֶר עֲבוֹדָתָה, וְכֵּה מִשְׁפָּטֶיהָ וּמַעֲשֵׂיהָ. צִנְנו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְקָרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כָּלֵל°, וְלֹא הַנְּהַרֵּר בָּהּ וְלֹא בְּדַבָּר מְדַבְּרִיהָ. וְאִפְלוּ לְהִסְתַּכַּל בְּדַמוֹת הַצּוֹרֵה° אֲסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד), וְעֵינֵי זֶה נֶאֱמַר: "ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה עבדו" (דברים יב, ג) - שֶׁלֹּא תִשְׁאַל° עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָה הֵיאָף הִיא, וְאָף עַל פִּי שֶׁאֵין אִתָּה עוֹבֵד, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לָךְ לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי" (שם). וְכָל הַלְּאִוִּין הָאֵלוֹ בְּעֵינֵי אֶחָד הֵן, וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְנֶה אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה. וְכָל הַנְּפָנָה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה° - הרי זה לֹקָה.

מִלְאָךְ - ראה לעיל ביאור א,ב,ג. **גִּלְגַּל** - ראה לעיל ביאור א,א,ו. ואף על פי שנתברר שאין גלגל כמוכנו הקדום, הרי שהאדם מוגדר כעובד עבודה זרה גם אם הוא עובד דבר דמיוני (ק). **מֵאַרְבַּע הַיְסוּדוֹת** - העתיקים: אש, רוח, מים, ארץ (יסודי התורה ג, יא-ד,א). **עַל דֶּרֶךְ שֶׁעֲבַד אֲנוֹשׁ וְאֲנָשִׁי דוֹרוֹ תַּחֲלָה** - ראה לעיל א,א. **"ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים** - כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם, אשר חלק יי אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים". במחשבתך (מ"ג א,לט), **וְהוֹיִם וְנַפְסָדִים** - בתפיסת המדע העתיקה, כל הדברים בעולם נוצרים ומתפרקים בתהליכי טבע הבאים מגרמי השמים (מ"ג א,עב; ב,ה). **צִוָּה וְאָמַר: "הַשְּׁמְרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם** - יסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם". **סְרָסוּר** - מתווך. **בְּדַמוֹת הַצּוֹרֵה** - בפסל המייצג את הכוכב או הגלגל הנעבד (פה"מ ע"ז ג,ג; מ"ג א,כט). **שֶׁלֹּא לְקָרוֹת... שֶׁלֹּא תִשְׁאַל** - האיטור הוא ללמוד כדי לעשות, אך מותר ללמוד מתוך כוונה להבין את טעותם ולהורות בעניינים אלו, כפי שנהג רבנו בעניין זה (פה"מ פסחים ד, ד; להלן ג,ב; מ"ג א,שם). ומובן שהלומד צריך להיות מלומד במדע הנדרש כדי שלא ייפול בהטעיות וכדי שמטרת לימודו תהיה רצויה (ראה מ"ג א,שם; י). הפסוקים: "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, אני ה' אלהיכם"; "השמר לך פן תנאקש אחריהם [פן יהיו לך למוקש] אחרי השמים מפניך, ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה עבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני". **הַנְּפָנָה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה** - כגון בדפדוף בספר של עבודה זרה (ק) כחלק מן ההיגררות אחריה.

איטור פנייה אחר עבודה זרה